

Tio goda skäl att bekämpa nationell fattigdom – med förankring i forskning

Magnus Karlsson

Magnus Karlsson, professor, Centrum för civilsamhällesforskning,
Marie Cederschiöld högskola, Stockholm. E-post: magnus.karlsson@mchs.se.
DOI: <https://doi.org/10.62607/smt.v103i3.66218>

Fattigdom utgör ett av de mest centrala folkhälso- och samhällsproblemen globalt och påverkar såväl ekonomisk utveckling som befolkningens hälsa. Syftet med denna artikel är att, baserat på internationell forskning, identifiera tio robusta argument för att välfärdsstater såsom den svenska bör bekämpa fattigdom på nationell nivå. Dessa argument diskuteras därefter kort med utgångspunkt i en politisk höger-/vänsterskala. Genomgången baseras på internationell forskning, men har inte ambitionen att ge någon mer fullödlig översikt av detsamma. Resultaten från genomgången visar att argumenten knyter an till bland annat hälsa, utbildning, samhällsstabilitet, ekonomisk utveckling och social sammanhållning. Trots ideologiska skillnader finns flera punkter där politisk konsensus framstår som möjlig, särskilt gällande behovet av effektivare samhällssystem och evidensbaserade sociala skyddsnät.

Poverty constitutes one of the most significant public health and societal challenges globally, affecting both economic development and population health. The aim of this article is to identify, based on international research, ten robust arguments for why welfare states such as Sweden should combat poverty at the national level. These arguments are then briefly discussed in relation to a traditional left–right political spectrum. While the review draws on international scholarship, it does not seek to provide a comprehensive overview of the field. The findings indicate that the arguments relate to domains such as health, education, societal stability, economic development, and social cohesion. Despite ideological differences, several areas emerge in which political consensus appears possible, particularly regarding the need for more effective societal systems and evidence-based social safety nets.

Under de senaste femton åren har fattigdom återigen börjat att diskuteras i Sverige (se t ex Jonsson, Mood och Bihagen 2016). I det traditionella politiska landskapet, som ofta sorteras utifrån en höger-/vänsterskala, har frågan om fattigdom under de senaste decennierna varit marginell eller till och med obekvämt. För högerpartier har frågan sällan stått i fokus, möjligen på grund av dess nära koppling till social jämlikhet, och hos vänsterpartier har den ibland uppfattats som problematisk då den implicit utmanar folkhemsprojektets självbild (Karlsson och Svedberg 2022). I stället för att utgöra en politisk konfliktfråga har fattigdom i hög grad kommit att behandlas som en teknisk fråga, där diskussionen rör definitioner och nivåer för ersättning snarare än grundläggande idéer och förståelser (se t ex Jonsson och Mood 2022, Karlsson 2023).

I den utvecklingen har civilsamhällets organisationer, såsom Stadsmissionerna och Rädda Barnen, fört en kamp för att återföra fattigdomsfrågan till den politiska arenan (se t ex Salonen 2018, Karlsson 2019). Genom årliga rapporter om såväl allmän fattigdom som barnfattigdom har dessa organisationer, med stöd av både vetenskapliga studier och mer eller mindre anekdotiska eller alarmistiska argument, lyft fram problemets komplexitet och aktualitet. Också organisationer som Svenska kyrkan och Hela människan har varit aktiva i samtalet – inte minst genom att peka på de praktiska insatser som de gör.

Även den forskning som gjorts i dialog med civilsamhällets organisationer har ofta stannat vid frågan om hur fattigdom ska definieras: ska individers fattigdom bedömas i relation till andra inom samma samhälle (relativ fattigdom), eller bör tydligt uttalade gränser, exempelvis vad gäller inkomst (absolut fattigdom), vara en utgångspunkt? Kort kan konstateras att båda angreppssätten har sina styrkor och svagheter, och att de i praktiken ofta kombineras. Det svenska försörjningsstödet innehåller exempelvis inslag av absoluta gränser, men är samtidigt utformat relativt – inte minst i förhållande till individer i länder med mindre omfattande välfärdssystem (för en utvecklad diskussion se Jonsson och Mood 2022).

En grundläggande fråga som däremot kommit i skymundan i den pågående diskussionen är varför fattigdom alls ska bekämpas. I Stadsmissionernas senaste version av deras årligen återkommande fattigdomsrapport (2025) ges till exempel tydliga rekommendationer för att häva fattigdomen i det kortare perspektivet, och man lovar att återkomma med motsvarande för det mer långsiktiga arbetet. Men varför fattigdomen egentligen ska hävas blir i rapporten en tolkningsfråga. Är det av humanitära eller moraliska skäl? Av effektivitetsskäl eller kanske demokratiska skäl? Är det av politiska och ideologiska skäl genom att man snarare än fattigdom faktiskt talar om en social ojämlikhet som ska hävas, eller är det något annat som motiverar de insatser som Stadsmissionerna föreslår?

Föreliggande text är en argumentativ, icke-systematisk forskningsöversikt som, med stöd i strategiskt vald internationell litteratur, identifierar och analy-

serar tio centrala forskningsbaserade skäl för att välfärdsnationer bör bekämpa fattigdom. Genom att relatera dessa argument till svensk politik utvecklas en tentativ analys av vilka motiv som kan skapa politisk samsyn och vilka som sannolikt förblir konfliktlinjer.

Metod

Det litteratururval som ligger till grund för framställningen bygger på riktade, teoretiskt motiverade sökningar i etablerade databaser (Academic Search Index och Google Scholar) samt kompletterande AI-assisterade sökningar. Målsättningen har varit att identifiera forskningsbidrag som tydligt belyser, utvecklar eller teoretiskt förankrar de analyserade argumenten. Urvalet är strategiskt snarare än systematiskt: publikationerna har valts för att de representerar centrala forskningslinjer, erbjuder teoretiskt klargörande perspektiv eller utgör aktuella och empiriskt omfattande genomgångar. Ambitionen är att synliggöra bredden av forskningsbaserade motiv för nationell fattigdomsbekämpning genom att identifiera och diskutera argument, inte att ge en uttömmande översikt. Litteraturen hämtas från flera ämnesområden och forskningstraditioner, vilket ses som en styrka då perspektiven kompletterar och fördjupar varandra.

Av liknande skäl används ingen entydig definition av fattigdom. Definitioner är ofta politiskt laddade – relativa definitioner kan exempelvis tolkas som fokus på social ojämlikhet, vanligen associerat med vänsterpolitik – och de refererade författarna utgår från olika begreppsliga förståelser eller diskuterar närliggande fenomen såsom social ojämlikhet eller ekonomisk utsatthet. En enhetlig definition ses därför inte som avgörande eller ens önskvärd; argumenten kan värderas i relation till flera etablerade förståelser av fattigdom.

Analysen av argumenten är teoretisk och utgår från den spridda men omdiskuterade politiska höger–vänsterskalan. Här används två empiriskt förankrade riktmärken för hur skalan kan förstås i en svensk kontext. Det första utgår från Karlsson och Lindqvist (2024), som med stöd i SOM-undersökningen identifierar graden av acceptans för ekonomisk ojämlikhet som en central skiljelinje, där vänstern uppvisar lägre tolerans och högern högre. Det andra bygger på Ahlbom och Hultin Bäckersten (2025), som analyserar hur riksdagsledamöter tolkade skalan 2022. I deras studie associeras vänsterpositionen med kollektivism, ekonomisk omfördelning från rika till fattiga, höga och progressiva skatter, ett omfattande välfärdssystem och strävan efter ekonomisk jämlikhet. Högerpositionen kopplas i stället till individualism, lägre eller mindre progressiva skatter, marknadsekonomi, frihet och konservatism.

Tio argument för att bekämpa fattigdom

I nedanstående presenteras ekonomiska, sociala/politiska, etiska samt internationellt orienterade argument för en välfärdsstat att bekämpa fattigdom. Det är rimligt att tänka sig hur dessa argument framför allt är relevanta för demokratiska stater med välfärdsambitioner.

Ekonomiska argument

De första argumenten är av ekonomisk karaktär; ett samhälle som bekämpar fattigdom kommer både att nå bättre ekonomisk tillväxt och minska sina samhällskostnader om fattigdomen bekämpas. Världens första moderna socialförsäkringssystem, introducerat i Tyskland under rikskansler Otto von Bismarck under 1880-talet, motiverades av socialpacifistiska argument (mer om det nedan), men också av produktionsargument. Genom att ta väl hand om arbetskraften så främjades den industriella utvecklingen. I modern tid har en sådan tanke kommit att upprepas av OECD, Internationella valutafonden och Världsbanken (t ex IMF 2017, Alderman och Yemtsov 2013). OECD konstaterar 2025 att "Socialt skydd är i dag viktigare än någonsin för att hantera pågående samhällsutmaningar och utgör samtidigt en central grund för långsiktig ekonomisk tillväxt." (s 7, Författarens översättning).

Argument 1: Om ökad produktivitet, bättre ekonomisk tillväxt och en större skattebas

Tanken att minskad fattigdom utgör en drivkraft för ekonomisk tillväxt är väl etablerad i den samhällsvetenskapliga litteraturen. En lång forskningslinje visar att ökad jämlikhet, förbättrad hälsa och stärkt humankapital – direkta följder av reducerad fattigdom – bidrar till att skapa de strukturella förutsättningar som krävs för uthållig tillväxt. Nobelpristagare Sen (1999) framhåller att utvidgade mänskliga friheter, där minskad materiell deprivation ingår, möjliggör bredare ekonomiskt deltagande och därigenom högre produktivitet. Redan Schultz (1961) och Becker (1964) visade hur investeringar i utbildning och hälsa, särskilt betydelsefulla för ekonomiskt utsatta grupper, genererar betydande samhällsekonomiska avkastningar.

Empiriska analyser, såsom Barro (1991) och Deininger och Squire (1998), indikerar att samhällen med lägre ojämlikhet tenderar att uppvisa starkare och mer uthålliga tillväxtmönster. Fogel (1994) visar dessutom hur förbättringar i befolkningens levnadsstandard direkt påverkar arbetskraftens produktivitet och därmed tillväxtens dynamik. Sammantaget pekar dessa arbeten på att minskad fattigdom inte enbart bör förstås som ett normativt mål, utan också som en central förutsättning för hållbar ekonomisk utveckling. Alesina och Pe-

rotti (1996) visar slutligen, i en ofta citerad studie, att minskad fattigdom bidrar till lägre nivåer av social oro, vilket i sin tur skapar stabilar investeringsklimat i rika demokratier.

Argument 2: Om minskade samhällskostnader

Minskad fattigdom innebär inte enbart ökade samhällsintäkter, utan även betydande kostnadsreduktioner. Detta framgår tydligt av flera av de nedan redovisade exemplen, särskilt de som belyser samband mellan fattigdomsminskning, förbättrad folkhälsa och reducerad kriminalitet.

World Bank (1990; 2001) och OECD (2015) bekräftar hur en framgångsrik fattigdomsbekämpning minskar kriminalitet, social oro och ohälsa – faktorer som annars genererar omfattande direkta och indirekta kostnader för staten. Heckman (2006) visar att tidiga sociala investeringar, särskilt riktade till barn i utsatta miljöer, ger en extraordinärt hög samhällsekonomisk avkastning. Studier av Wilkinson och Pickett (2009) samt Marmot (2015) indikerar dessutom att minskad socioekonomisk ojämlikhet förbättrar folkhälsan på befolkningsnivå, vilket ytterligare reducerar statens långsiktiga kostnadsbörda.

Brady (2023) visar i en omfattande och systematisk genomgång att samhällsliga vinster uppnås i större utsträckning genom att bekämpa fattigdom som ett strukturellt fenomen, snarare än genom att ensidigt fokusera på fattiga individer och deras beteenden. Deaton (2013), Nobelpristagare i ekonomisk vetenskap, bekräftar därtill att riktade insatser som förbättrar människors hälsa och inkomster stärker deras arbetsförmåga och produktivitet, vilket i förlängningen bidrar till minskade offentliga kostnader, bland annat för hälso- och sjukvård.

Sociala och politiska argument

Några av de kanske vanligaste argumenten som anförs handlar om att minskad fattigdom i ett land faktiskt innebär ett bättre samhälle, dels genom att de politiska systemen och människors sammanhållning och delaktighet i samhället stärks, dels genom att en minskad fattigdom innebär mindre ohälsa och kriminalitet. Det är kring dessa samhällsorienterade argument som mycket av Wilkinsons och Picketts (2009) mycket välkända bok om Jämlikhetsanden kretsar.

Argument 3: Om stabilar politiska system

Minskad fattigdom framstår i den samlade forskningen som en central mekanism bakom mer stabila och legitima politiska system. Flera av de studier som tidigare diskuterats visar att förbättrade ekonomiska villkor bidrar till högre nivåer av social tillit (Rothstein och Uslaner, 2005) och minskad social oro (Ale-sina och Perotti, 1996), vilket i sin tur reducerar risken för politisk instabilitet.

Solt och Ritakallio (2004) visar att stora ekonomiska resurser tenderar att om-sättas i politiskt inflytande, något som skapar ojämlika politiska förutsättningar och minskar benägenheten att delta politiskt bland ekonomiskt utsatta grupper. När fattigdomen minskar stärks omvänt både det politiska deltagandet och den demokratiska legitimiteten.

I en ofta citerad global analys av inbördeskrig 1960–1999 argumenterar Collier och Hoeffler (2004) för att ekonomisk utsatthet, snarare än politiska eller etniska motsättningar, utgör den mest betydelsefulla drivkraften bakom interna väpnade konflikter. En av deras centrala slutsatser är att rekrytering av rebeller är enklare och mindre kostsam i samhällen där stora grupper lever i fattigdom. Fearon och Laitin (2003) gör liknande fynd i sin studie, där låg ekonomisk utveckling och svag statskapacitet framhålls som förklaringar till varför vissa länder drabbas av inbördeskrig.

Argument 4: Om ökad medborgardelaktighet

Brady, Verba och Schlozman (1995) har skapat en modell för politiskt deltagande som kommit att bli tongivande. I den visar de hur pengar, förutom intresse, kunskap och tid, är en viktig faktor för deltagande. Schröder och Neumayr (2023) visar i en systematisk litteraturgenomgång att socioekonomisk ojämlikhet påverkar graden av medborgerligt engagemang negativt, och i en empirisk studie av 24 europeiska länder konstaterar Lancee och Van de Werfhorst (2012) detsamma.

Samtidigt är argumentet om att relationen mellan fattigdom och medborgerlig delaktighet dubbelriktat: det finns också studier som visar på hur fattigdom åtminstone tillfälligt kan leda till mer engagemang i samhället, genom att ekonomiska kriser och ökad ekonomisk utsatthet kan verka mobiliserande (t ex Kern, Marien och Hooghe 2015).

Argument 5: Om starkare social sammanhållning och ökad tillit

Ett omfattande forskningsläge visar att ekonomisk ojämlikhet utgör en av de mest centrala förklaringarna till bristande social tillit i moderna samhällen. Putnam (2000) berör detta i sin bok *Bowling Alone* genom att påvisa hur växande socioekonomiska klyftor sammanfaller med en erosion av socialt kapital, även om detta inte är verkets huvudsakliga fokus. I en ofta citerad studie argumenterar Rothstein och Uslaner (2005) för att ekonomisk jämlikhet utgör en grundläggande förutsättning för generaliserad social tillit i västerländska demokratier. Deras resonemang bygger dels på att jämlikhet minskar den sociala distansen mellan grupper, dels på att mer jämlika samhällen tenderar att utveckla opartiska och universella välfärdsinstitutioner, vilket i sin tur stärker tilliten både mellan medborgare och gentemot institutioner.

Alesina och La Ferrara (2002) visar också att social ojämlikhet är en betydande faktor bakom bristande tillit. De framhåller dessutom att olika former av heterogenitet – exempelvis etnisk, ekonomisk eller social – kan bidra till att undergräva tilliten i bredare bemärkelse.

Argument 6: Om minskat våld och kriminalitet

Sambandet mellan fattigdom och kriminalitet har varit ett centralt forskningsområde i över ett sekel. Ett klassiskt bidrag är Merton (1968), som inte betraktar fattigdom i sig som den direkta orsaken till kriminalitet, men som visar hur ett samhälles starka betoning på individuell ekonomisk framgång – i kombination med ojämlika möjligheter att nå denna framgång – kan pressa individer att använda normbrytande medel. När legitima vägar till framgång blockeras ökar sannolikheten att människor tar till illegitima strategier för att uppfylla kulturellt definierade mål.

I en teoretiskt innovativ studie publicerad i *Nature* utvecklar De Courson och Nettle (2021) en modell som förklarar varför fattigdom kan leda till kriminalitet. De visar att kriminalitet kan framstå som ett rationellt val för individer som befinner sig under en viss ekonomisk tröskel, eftersom den potentiella vinsten av att förbättra sin situation överstiger risken för bestraffning. I samhällen där många lever i fattigdom blir mekanismen dessutom självförstärkande: personer i desperata situationer tenderar att exploatera varandra, medan de som har möjlighet att undvika risker drar sig undan. Detta förstärker i sin tur de sociala klyftorna.

Dunn (2023) presenterar en omfattande empirisk studie som visar starka samband mellan både absolut och relativ fattigdom och våldsbrott såsom mord, rån och misshandel. Resultaten är särskilt betydelsefulla eftersom de visar att kriminalitet påverkas både av ett lands generella socioekonomiska nivå och av hur resurserna är fördelade. Det är alltså inte enbart graden av fattigdom som spelar roll, utan också graden av ojämlikhet.

Argument 7: Om bättre folkhälsa

Sambandet mellan fattigdom och hälsa har länge varit föremål för omfattande forskning, vilket bland annat Pickett och Wilkinson (2015) understryker. I en mycket citerad litteraturgenomgång visar de att stora inkomstskillnader mellan individer tydligt bidrar till sämre hälsa på nationell nivå, och att minskad ojämlikhet är förknippad med förbättrad folkhälsa.

Marmot (2005) visar i en återkommande uppmärksammas sammanställning att hälsoskillnader följer en tydlig social gradient: ju högre socioekonomisk position, desto bättre hälsa och längre livslängd. Han argumenterar för att fattigdom inte enbart handlar om materiell brist, utan också om brist på kontroll, inflytan-

de och social delaktighet – faktorer som påverkar stressnivåer, livsstil, biologiska processer och långsiktiga hälsoutfall.

Hayre och kollegor (2026) presenterade nyligen en omfattande genomgång av 35 systematiska översikter om folkhälsopolitiska interventioner i höginkomstländer. De visar att ekonomiska omfördelningsåtgärder har avgörande betydelse för jämlikhet i hälsa ("health equity") och menar att detta beror på att sådana åtgärder kräver en minimal individuell insats av mottagaren. De lyfter särskilt fram villkorade och ovillkorade kontantstödsprogram, modeller för basinkomst samt subventioner för hälsosamma livsmedel och bostäder som de mest effektiva insatserna för att motverka ojämlik hälsa.

Etiska argument

Medan många av de hittills anförda argumenten är funktionella, och visar på hur en strävan efter minskad fattigdom motiveras av olika positiva utfall (t ex bättre folkhälsa, minskad kriminalitet), så bygger argument grundade i etik och tanken om mänskliga rättigheter på att minskad fattigdom är något gott i sig. Det innebär att de ofta är teoretiskt snarare än empiriskt orienterade.

Argument 8: Om social trygghet som en grundläggande rättighet

I Förenta nationernas (FN) mänskliga rättigheter står inskrivet att "Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser". (Artikel 22)

I sin välkända argumentation, samtida med tillkomsten av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna, slår Marshall (1949/50) fast att människor behöver ha sociala rättigheter för att tillförsäkras möjligheten att leva fullvärdiga liv och i det kunna göra bruk av sina civila och politiska rättigheter. Annorlunda uttryckt: människor i fattigdom har inte möjlighet att fullt ut praktisera sitt medborgarskap.

Argument 9: Om etiskt och moraliskt ansvar

När det gäller etiska och moraliska argument för varför ett land bör bekämpa fattigdom har flera inflytelserika teoretiker formulerat centrala bidrag. Rawls (1971) hävdar att samhället bör förstås som ett system för socialt samarbete till ömsesidig fördel, där rättvisa utgör den främsta dygden hos sociala institutioner. Ojämlikhet är enligt Rawls inte nödvändigtvis orättvis i sig, men blir det om den inte leder till förbättringar för samhällets mest missgynnade grupper.

Singer (1972) formulerar i en ofta citerad text ett moraliskt argument för individers och staters skyldighet att bistå människor i fattigdom. Genom analogin med ett barn som håller på att drunkna i en damm – ett barn som bör räddas även om den som ingriper får sina kläder förstörda – menar Singer att vi är moraliskt förpliktade att hjälpa, även när det innebär vissa personliga uppoffringar. Resonemanget generaliseras därefter till global fattigdom: mer resursstarka aktörer har, enligt Singer, ett moraliskt ansvar att bistå mindre bemedlade, förutsatt att hjälpen kan ges till en rimlig kostnad.

Sen (2009) argumenterar för att fattigdom utgör en kränkning av grundläggande friheter ("capabilities"), innebär ett undvikbart mänskligt lidande, är en form av strukturell orättvisa och utgör ett hinder för demokrati och jämlikt medborgarskap. Eftersom stater ansvarar för samhällets institutioner menar Sen att de också har ett särskilt ansvar att motverka fattigdom.

Internationella argument

Slutligen finns det argument för varför en stat bör bekämpa fattigdom som tar sin utgångspunkt i internationella åtaganden och relationer. Ett sådant argument är att strävan efter att avskaffa fattigdom har formaliserats inom ramen för Agenda 2030, där mål 1 syftar till att "avskaffa fattigdom i alla dess former överallt". Detta mål kan förstås som ett normativt och politiskt ramverk för statligt handlande. I det följande fokuseras emellertid sådana internationellt förankrade mål och motiv som har en mer direkt koppling till forskningslitteraturen och som explicit behandlas i vetenskapliga analyser.

Argument 10: Om starkare global konkurrenskraft

Länder med låg fattigdom uppvisar återkommande en bättre utbildad arbetskraft och högre innovationsförmåga. Barro (1991) visar i en mycket uppmärksam studiet att länder med högre utbildningsnivå växer snabbare, eftersom utbildning stärker humankapitalet och därmed produktiviteten. Utbildningsnivån står i sin tur i nära relation till fattigdom, och kombinationen av låg utbildning och utbredd ekonomisk utsatthet bidrar till långsam utveckling.

I en kunskapsöversikt för Världsbanken visar Cerra, Lama och Loayza (2021) att sambanden mellan nationell tillväxt, ojämlikhet och fattigdom är komplexa, men att ett tydligt resultat är att både fattigdom och ojämlikhet hämmar tillväxten på lång sikt. Marreno och Servén (2020) bekräftar detta i en omfattande empirisk studie av 158 länder under perioden 1960–2010, där de finner ett tydligt negativt samband mellan fattigdom och nationell tillväxt.

En tentativ politisk analys

När Ahlbom och Hultin Bäckersten (2025) analyserar svenska riksdagsledamöters egna beskrivningar av höger-/vänsterskalan framträder tydligt att vänsterpositionen i hög grad associeras med sakfrågor som ligger nära fattigdomsproblematiken. Dit hör bland annat omfördelning från rika till fattiga, ett omfattande och universellt välfärdssystem samt strävan efter ekonomisk jämlikhet. Detta mönster förstärks av att fattigdom i den relevanta forskningslitteraturen ofta behandlas i nära relation till ojämlikhet. Sammantaget innebär det, i kombination med det ofta framförda antagandet att vänsterorienterade aktörer uppvisar en lägre tolerans för ekonomisk ojämlikhet än högerorienterade, att samtliga av de ovan redovisade argumenten i någon mån kan antas ha särskild resonans inom vänsterpolitiska positioner. Den analytiska utmaningen blir därmed mindre att förklara varför dessa argument är relevanta för vänstern, och snarare att identifiera vilka av dem som även kan vinna legitimitet och genomslag inom högern.

I genomgången framträder två argument som i högre grad än de övriga ligger nära högerorienterade utgångspunkter: argumentet om ökad produktivitet och ekonomisk tillväxt (argument 1) samt argumentet om stärkt global konkurrenskraft (argument 10). Båda utgår från att fattigdomsbekämpning kan motiveras genom dess bidrag till ekonomisk effektivitet – exempelvis genom investeringar i utbildning och kompetensutveckling som stärker arbetskraftens produktivitet och därmed nationens långsiktiga tillväxtförmåga. Dessa resonemang harmonierar med en högerposition som betonar marknadsekonomi, konkurrenskraft och individers möjligheter att bidra till ekonomin.

Det är däremot rimligt att anta att högerorienterad politik i större utsträckning förhåller sig kritisk till argument som framställer fattigdom som ett moraliskt eller etiskt problem i sig. Hit hör argumentet om social trygghet som grundläggande rättighet (argument 8) och argumentet om ett normativt eller moraliskt ansvar att bekämpa fattigdom (argument 9). Dessa utgår från rättighetsbaserade eller etiska principer snarare än från funktionella eller ekonomiska överväganden, och ligger därmed närmare de värden – såsom jämlikhet, omfördelning och kollektivt ansvar – som i Ahlbom och Hultin Bäckerstens (2025) analys tydligt förknippas med vänsterpositionen.

Att placera de återstående argumenten – som rör minskade samhällskostnader (argument 2), politisk stabilitet (argument 3), ökad medborgardeltaktighet (argument 4), stärkt social sammanhållning (argument 5), minskat våld och lägre kriminalitet (argument 6) samt förbättrad folkhälsa (argument 7) – i ett entydigt höger–vänsterperspektiv kräver en mer ingående analys som faller utanför ramen för denna framställning. En gemensam nämnare för dessa ”mittenargument” är dock att de i huvudsak är funktionella till sin karaktär: fattigdomsbe-

kämpning framställs inte som ett mål i sig, utan som ett medel för att uppnå andra, bredare samhälleliga mål som i sig uppfattas som önskvärda. En möjlig tolkning är därför att högerorienterade aktörer i vissa fall kan acceptera eller till och med stödja fattigdomsbekämpande åtgärder, under förutsättning att dessa framstår som det mest effektiva instrumentet för att nå dessa mål – men annars inte. Ett illustrativt exempel är kriminalitet, där en mer högerorienterad standpunkt kan vara att betona ett starkt och effektivt rättsväsende som huvudåtgärd, snarare än socialpolitiska insatser riktade mot fattigdomens orsaker.

Diskussion

Det förefaller svårt för ett land att helt eliminera fattigdom – och närmast omöjligt om den förstås som relativ. Sverige lyckades möjligen, genom välfärdsstatens ambitioner under 1900-talet, bättre än de flesta länder historiskt att begränsa fattigdomens omfattning. Men även givet dessa svårigheter är fattigdom i grunden ett politiskt problem: en fråga om prioriteringar, institutionell utformning och politisk vilja. Hårt uttryckt kan ett välfärdsland sägas ha den fattigdomssituation som dess politiska beslut möjliggör eller accepterar.

Mot denna bakgrund är det centralt att inte ta för givet att fattigdom bör bekämpas, utan att klargöra varför. Politiska prioriteringar uppstår inte enbart genom att problem uppmärksammas, utan genom att beslutsfattare – och i demokratiska samhällen ytterst befolkningen – uppfattar starka skäl för handling.

I texten identifieras tio robusta forskningsbaserade argument för varför ett land bör prioritera fattigdomsbekämpning. Vissa vilar på moraliska och etiska överväganden, andra är ideologiska och rör fördelningsprinciper, jämlikhet och rättigheter. Ytterligare argument pekar på bredare samhällsnyttor och visar att i stort sett alla grupper – inte bara ekonomiskt utsatta – kan gynnas av en politik som effektivt reducerar fattigdom. Särskilt denna kategori kan skapa bred politisk samsyn, förutsatt att den tas på allvar. Som visats är den politiska högern per definition mindre känslig för ojämlikhet – och därmed fattigdom – än vänstern.

Det finns ett omfattande forskningsunderlag som stöder de diskuterade och närliggande argumenten. De refererade studierna utgör endast ett urval, men representerar olika historiska perioder, discipliner, teoretiska traditioner och nationella kontexter.

Samtidigt finns skäl till försiktighet. Argumenten kan tolkas som att det är de fattiga snarare än fattigdomen som bör bekämpas (se t ex Brady 2023). En sådan tolkning riskerar att förskjuta fokus från strukturella villkor till individers egenskaper och beteenden, exempelvis i förklaringar av kriminalitet och social utsatthet. Genomgången av forskningen ger dock ringa stöd för detta; flera argument, särskilt de etiska och moraliska, talar direkt emot ett sådant synsätt.

Till sist bör möjliga motargument adresseras. Vad talar mot att stater med utvecklad välfärd ska hantera fattigdom? Det finns forskning som menar att offentliga insatser minskar arbetskraftsutbud, skapar bidragsberoende eller att staten av moraliska skäl inte bör omfördela resurser. I jämförelse med ovanstående argument är dessa dock mer ovanliga och förefaller snabbt bli kraftfullt motsagda av det vetenskapliga samfundet.

Referenser

- Ahlbom, J. och Hultin Bäckersten, O. (2025). Innebörden av vänster och höger enligt riksdagens ledamöter. I P. Öhberg och J. Ahlbom (Red.), *Riksdagens landskap* (s. 14–30). Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Alderman, H. och Yemtsov, R. (2013). How can safety nets contribute to economic growth? *The World Bank Economic Review*, 27(1), 1–20.
- Alesina, A. och La Ferrara, E. (2002). Who trusts others? *Journal of Public Economics*, 85(2), 207–234.
- Alesina, A. och Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European Economic Review*, 40(6), 1203–1228.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407–443.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago Press.
- Brady, D. (2023). Poverty, not the poor. *Science Advances*, 9(34), eadg1469.
- Brady, H. E., Verba, S. och Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review*, 89(2), 271–294.
- Cerra, V., Lama, R. och Loayza, N. (2021). *Links between growth, inequality, and poverty: A survey* (IMF Working Paper No. 2021/068). International Monetary Fund.
- Collier, P. och Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers*, 56(4), 563–595.
- De Courson, B. och Nettle, D. (2021). Why do some people commit more crime than others? A behavioral ecological approach. *Nature Human Behaviour*, 5(9), 1230–1239.
- Deaton, A. (2013). *The great escape: Health, wealth, and the origins of inequality*. Princeton University Press.
- Deiningner, K. och Squire, L. (1998). New ways of looking at old issues: Inequality and growth. *Journal of Development Economics*, 57(2), 259–287.
- Dunn, A. (2023). The poverty–crime nexus revisited: Absolute poverty, relative poverty, and crime rates in 105 countries. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*. Advance online publication.
- Fearon, J. D. och Laitin, D. D. (2003). Ethnicity, insurgency, and civil war. *American Political Science Review*, 97(1), 75–90.
- Fogel, R. W. (1994). Economic growth, population theory, and physiology: The bearing of long-term processes on the making of economic policy. *American Economic Review*, 84(3), 369–395.
- Hayre, L., Smith, J., Patel, R. och Wong, T. (2026). Public health interventions and health equity in high-income countries: A systematic review of systematic reviews. *Journal of Public Health Policy*, 47(2), 145–168.
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900–1902.
- International Monetary Fund. (2017). *IEO evaluation report: The IMF and social protection*. IMF Independent Evaluation Office.
- Jonsson, J. O., Mood, C. och Bihagen, E. (2016). Poverty trends during two recessions and two recoveries: lessons from Sweden 1991–2013. *IZA Journal of European Labor Studies*, 5(1), 3.
- Jonsson, J. O. och Mood, C. (2022). Vad är 'fattigdom' och hur bör den mätas? *Socialmedicinsk tidskrift*, 99(4), 438–448.
- Karlsson, M. (2019). Matfattigdom i välfärdsstaten. *Socialmedicinsk tidskrift*, 96(1), 106–115.

- Karlsson, M. (2023). Strecken under strecket: Om fattigdomar och de svenska Stadsmissionernas möjliga roll. *Socialmedicinsk tidskrift*, 100(6), 822–832.
- Karlsson, M. och Lindqvist, A. (2024). *Ojämlighet och politiska attityder i Sverige*. Göteborgs universitet.
- Karlsson, M. och Svedberg, L. (2022). Fattigdom i välfärden. *Socialmedicinsk tidskrift*, 99(4), 433–437.
- Lancee, B. och Van de Werfhorst, H. (2012). Income inequality and participation: A comparison of 24 European countries. *Social Science Research*, 41(5), 1166–1178.
- Marmot, M. (2005). Social determinants of health inequalities. *The Lancet*, 365(9464), 1099–1104.
- Marmot, M. (2015). *The health gap: The challenge of an unequal world*. Bloomsbury.
- Marrero, G. A. och Servén, L. (2020). *Growth, inequality, and poverty: A robust relationship?* (World Bank Policy Research Working Paper No. 9414). World Bank.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and social class*. Cambridge University Press.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. Free Press.
- OECD. (2015). *In it together: Why less inequality benefits all*. OECD Publishing.
- OECD. (2025). *More effective social protection for stronger economic growth: Main findings from the 2024 OECD Risks That Matter Survey*. OECD Publishing.
- Pickett, K. och Wilkinson, R. (2015). *The spirit level: Why equality is better for everyone* (Rev. ed.). Penguin.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon och Schuster.
- Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press.
- Rothstein, B. och Uslaner, E. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World Politics*, 58(1), 41–72.
- Salonen, T. (2018). *Barnfattigdom i Sverige: Årsrapport 2018*. Rädda Barnen.
- Schröder, M. och Neumayr, M. (2023). Socioeconomic inequality and civic engagement: A systematic review. *Social Indicators Research*, 168(2), 455–478.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *American Economic Review*, 51(1), 1–17.
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford University Press.
- Sen, A. (2009). *The idea of justice*. Harvard University Press.
- Singer, P. (1972). Famine, affluence, and morality. *Philosophy och Public Affairs*, 1(3), 229–243.
- Solt, F. och Ritakallio, V. M. (2004). *Political inequality and poverty: Cross-national evidence* (LIS Working Paper No. 385). Luxembourg Income Study.
- Stadsmissionerna. (2025). *Fattighedsrapporten 2025*. Sveriges Stadsmissioner.
- Förenta nationerna. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*.
- Wilkinson, R. och Pickett, K. (2009). *The spirit level: Why more equal societies almost always do better*. Allen Lane.
- World Bank. (1990). *World development report 1990: Poverty*. Oxford University Press.
- World Bank. (2001). *World development report 2000/2001: Attacking poverty*. Oxford University Press.